

A98

3304

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

АШИТОК Надія Іванівна

УДК 81:1

**МОВНА КАРТИНА СВІТУ
У ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНЬОМУ ДИСКУРСІ**

09.00.10 – філософія освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

НБ НПУ

100132611

Київ – 2011

8154

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дрогобицькому державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор
Скотна Надія Володимирівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет ім. І. Франка, декан соціально-
гуманітарного факультету, завідувач кафедри
практичної психології.

Офіційні опоненти – доктор філософських наук, професор
Дротянко Любов Григорівна,
Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри філософії;

доктор філософських наук, доцент
Скубашевська Ольга Станіславівна,
Національний педагогічний університеті
імені М. П. Драгоманова, завідувач кафедри
германського та порівняльного мовознавства;

доктор філософських наук, професор
Кушерець Василь Іванович,
Товариство “Знання” України,
голова правління.

Захист відбудеться 02 грудня 2011 року о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, за адресою: 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 01 листопада 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах подолання кризи освітньої підготовки молодого покоління актуалізується філософська рефлексія щодо освітянської діяльності, спрямованої на формування цілісної картини світу та її адекватної репрезентації мовними засобами. Про необхідність цілісного розуміння світу та формування цілісної картини світу останнім часом говорять філософи В. Андрущенко, В. Бех, О. Базалук, В. Башкатов, І. Григорків, О. Кудрявцева, Г. Малюченко, М. Михальченко, В. Смірнов, А. Опанасюк, Н. Спасенко, А. Суворова, І. Цехмістро, В. Цикін, Е. Чеперегіна та ін. Необхідність дослідження картини світу є нагальною потребою сьогодення, оскільки формування її цілісності, яка б відповідала сучасному етапу розвитку цивілізації, має важливе значення як для особистості, так і для суспільства загалом. Сформовані картини світу, концептуальна і мовна, – невід’ємні складові духовного життя особистості, які допомагають орієнтуватися їй у світі речей, ідей, цінностей, здобувати освіту.

Усе це актуалізує необхідність дослідження проблеми формування мовної картини світу конкурентоспроможної особистості у вимірі освіти як суб’єкта сучасної цивілізації. Обґрунтування принципової можливості аналізувати проблеми освіти у філософському плані на основі досліджень мовної картини світу можна проілюструвати, спираючись на образ “розумового вікна”, впровадженого С. Булгаковим. “Розумовим вікном” є будь-яка ідея, з позиції якої з’ясовується зв’язок явищ у світовому цілому – Універсумі. Людина не здатна дослідити ціле, охопити світ “божественним поглядом”, проте вона має можливість сприймати його із багатьох “вікон”. Оскільки світ вивчають з різних точок зору, він уявляється багатоликим, а тому погляди на певну проблему можуть різнитися між собою залежно від відправної позиції з однаковою “відданістю істині як ідеалу пізнання”. Вивчаючи Буття з різних точок зору, можна побудувати різні погляди – як філософські, що здатні узагальнювати, виділяти більш вагоме і непересічне серед метушні буденності, так і спеціально наукові, спрямовані на вирішення конкретних проблем. У першому випадку з філософських позицій робиться спроба створити цілісну картину світу, отримати знання про сутність суттєвого.

У “розумовому вікні” досліджень мовної картини світу з філософсько-освітньої точки зору відображаються чи не всі проблеми і досягнення сучасності, у тому числі й освітні. Інститут освіти відіграє універсальну роль у житті суспільства, він не зводиться лише до розвитку “людського фактора” виробництва. Суспільний прогрес ставить питання значно ширше: актуальна потреба в освіті (як результату суспільного прогресу і як необхідної його передумови) усвідомлюється людьми у всіх їхніх соціальних виявах – економічних, політичних тощо, серед яких не менш значущим є мовний, адже в усі соціальні зв’язки особистість включається завдяки мовній картині світу.

Стан наукового опрацювання проблеми. Оскільки збереження мовної картини світу усвідомлюється як цивілізаційний виклик, актуальний для сьогодення, чимало науковців досліджують її різноманітні аспекти: репрезентацію концептів у мовній картині світу (Р. Анісімова, Н. Архипова, М. Бобунова, Л. Бутакова, Н. Ветрова, С. Воркачов, Л. Газізова, О. Гофман, О. Дудко, В. Жданова), денотатів (С. Альджафаїр, Т. Бунчук), мовну репрезентацію концептуального світу (В. Жайворонок, О. Кубрякова), відображення мовними засобами картини світу (Н. Абієва) та своєрідність авторської мовної картини світу у творах поетів і письменників (К. Андреева, О. Григор'єва, А. Дуров, С. Карпенко). Специфічність мовної картини світу у свідомості носіїв різних мов, культур вивчали Л. Антропова, Ж. Байрамукова, Ф. Білозерова, Ж. Варбот, Т. Вендіна, Б.-Х. Дашієва, С. Димитрова, Азар Х. Джахангірі, О. Дубкова, С. Кепешук, мовні картини світу в оригіналі і перекладі – Т. Баєва, Л. Бойко, С. Болдирева, Л. Грицаєва, категоризацію світу у різних лексикографічних працях – Л. Бабенко, мовну картину і метафору – Л. Балашова, С. Битокова, О. Булгакова, В. Гридасов, І. Родіонова, Г. Скляревська, А. Шмельов. Мовну картину світу у творах різних жанрів – казках, билинах, прислів'ях, загадках вивчали М. Бобунова, Т. Бочина, З. Волоцька, О. Гронська, І. Зайдман, системність мовної картини світу – В. Белянін, мовну картину у свідомості осіб різного віку та статі – Н. Береснева, К. Кіуру, мовну картину на різних мовних рівнях – Т. Вендіна, Д. Клечко, мовні категорії як складові мовної картини – В. Вольмут та О. Ільченко. Мовна картина як відображення об'єктивної дійсності була предметом дослідження у працях Л. Бистрової, а зіставлення наукової і мовної картин світу – у роботах В. Даниленко, С. Сазіної та ін. Цей перелік можна продовжити. Показово, що, на думку дослідників термін “картина світу” досить міцно увійшов до сучасного вітчизняного філософського і наукового словника. Вживання стало звичним і навіть затертим (В.М. Сиров). Мовна картина світу вивчається достатньо тривалий час та інтенсивно. Існують навіть роботи, що з різним ступенем охоплення репрезентують здобутки науковців-дослідників (філософів, мовознавців, психолінгвістів та ін.) у цій сфері. До таких належать дослідження С. Воркачова, Л. Готовкиної, А. Залізник, Н. Кушини, І. Малинівської, В. Пищальникової, А. Руднева, М. Шигаревої та ін. Проте в освітньому дискурсі мовна картина світу лише нещодавно стала самостійним предметом вивчення. У цьому напрямі відомі лише окремі спостереження над формуванням цієї картини в освітніх закладах (цим займались О. Жарська, Р. Золотарьова, І. Курлова, С. Мишланова). Проте з філософсько-освітніх позицій мовна картина світу не розглядалась. Дане дисертаційне дослідження певною мірою заповняє цю прогалину.

Освітні проблеми, дотичні до становлення цієї картини у свідомості молоді, вивчались вітчизняними і зарубіжними науковцями. Загальнометодологічні питання сучасної освіти досліджували Г. Герасимов,

Е. Гусинський, Л. Дротянко, В. Коваленко, А. Лігоцький, В. Лутай, Н. Скотна, Ю. Турчанінова. Розвиток освіти з позиції синергетичної методології досліджувався у роботах В. Буданова, Е. Герасимової, А. Євтюк, О. Князєвої, С. Курдюмова, В. Скотного та інших. Важливими у цьому аспекті є роботи І. Пригожина, І. Стенгерс, Г. Хакена, Ю. Габермаса та ін.

Становлення мовної картини світу у свідомості дітей та молоді відбувається в освітньому просторі, загальноцивілізаційні виміри якого вивчаються у наш час представниками соціальної філософії, соціології освіти, педагогіки, філософії освіти тощо. Серед українських дослідників, які присвятили свої роботи цій проблематиці, слід відзначити В. Андрущенка, Т. Біленко, Л. Губерського, В. Журавського, І. Зязюна, В. Кременя, М. Поповича, Ю. Яковця та ін. Дана проблематика була предметом активних пошуків російських учених, до яких належать Б. Гершунський, В. Ледньов та ін. Освітню діяльність з позиції глобалізаційних впливів досліджували Л. Герасіна, А. Зайчук, О. Навроцький, Н. Пахомов та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дисертаційного дослідження безпосередньо пов'язаний із планами науково-дослідницької роботи Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, зокрема, з науково-дослідницькою програмою "Діалектика духовних процесів: філософсько-культурологічний аспект" (затверджена вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, протокол № 7 від 25 січня 2006 року). Тема дисертації затверджена вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 4 від 15 квітня 2009 р.).

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі діалектичного, системного, культурно-історичного та герменевтичного методологічних підходів сформулювати цілісну філософсько-освітню концепцію мовної картини світу, яка б відображала тенденції та пріоритетні шляхи формування цієї картини як репрезентанта світогляду і життєвих цінностей особистості засобами освіти й виховання.

Реалізація цієї мети передбачає постановку і розв'язання таких основних взаємопов'язаних завдань:

- здійснити аналіз філософської думки від постановки питання про співвідношення між мовою і мисленням до встановлення ролі мовної картини світу у освітньому процесі;
- обґрунтувати вибір філософських методологічних засобів, які забезпечують осмислення ролі мовної картини світу в освітньому процесі у контексті глобальних змін, що впливають на розвиток сучасної України;
- визначити мовну картину світу в філософсько-освітньому аспекті;
- виявити характер взаємодії раціональних та ірраціональних форм пізнання та її місце у формуванні креативної, гуманітарно спрямованої мовної картини світу;

- встановити специфіку формування мовної картини світу на рівні загального (національна мова), окремого (мовлення соціальних груп), одиничного (мовні картини світу мовленнєвих особистостей);

- охарактеризувати трудову, наукову, фізично-трудова та морально-етичну мовні картини світу українців як засоби репрезентації концептуальних картин світу у контексті основних напрямів навчально-виховного процесу – інтелектуального, фізично-трудова та морально-етичного, – акцентуючи увагу на виховному потенціалі цих картин у їхній діалектичній єдності;

- довести ефективність суб'єкт-суб'єктної освітньо-виховної парадигми у процесі формування мовної картини світу;

- показати своєрідність формування мовної картини світу у процесі становлення національної ідентичності молодого покоління;

- дослідити формування мовної картини світу як основи для пізнавальної активності дітей та молоді, майбутніх фахівців, ініціативних, здатних самостійно формувати суспільно значущі завдання та адекватно їх розв'язувати;

- виявити сутність процесу соціалізації у контексті перетворення людської історії на внутрішній скарб особистості, відображений у її мовній картині світу;

- дослідити культурно-національний аспект мовної картини світу в філософсько-освітньому вимірі;

- з'ясувати роль освіти у формуванні мовної картини світу у процесі виховання української молоді в умовах сучасних цивілізаційних викликів.

Об'єктом дослідження є мовна картина світу.

Предметом дослідження є філософсько-освітній дискурс мовної картини світу.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Для вирішення дослідницьких завдань у дисертації використаний комплекс загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дало можливість забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів. У роботі застосовано діалектичний метод, завдяки якому отримана можливість розглянути предмет дослідження у всіх його соціальних та інших взаємних зв'язках і залежностях; метод системного аналізу, який сприяв комплексному вивченню мовної картини світу в освітньо-виховному дискурсі; історичний та герменевтичний методи, що забезпечили проникнення у внутрішню сутність процесу формування мовної картини світу в сучасних освітніх закладах. Використані також евристичні можливості принципів всезагального зв'язку (при дослідженні формування мовної та інших картин світу), сходження від абстрактного до конкретного (від аналізу загальних тенденцій становлення мовної картини світу до шляхів її формування у свідомості дітей і молоді), єдності історичного та логічного (під час аналізу становлення фрагментів мовної картини у контексті освітньої парадигми різних

epoch). Також залучені загальнонаукові методи компаративістики та системності.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у створенні першої в українській філософії цілісної філософсько-освітньої концепції мовної картини світу як результату стихійних і соціально організованих (навчально-виховних) впливів, спрямованих на соціалізацію особистості. У дослідженні мовна картина світу трактується як репрезентація світобачення в професійних, субкультурних, конфесійних та інших структурах, як чинник соціалізації, фактор етнічної ідентифікації людини, результат та інструмент пізнання, основа комунікативної взаємодії, без якої успішність соціалізації є неможливою у професійній і позапрофесійній сферах існування людини, підготувати до активної участі у яких покликані заклади освіти.

Ця концепція розкрита у таких теоретичних положеннях:

- визначено, що мовна картина світу з позиції філософсько-освітньому виміру є історично сформованою в повсякденному пізнанні спільноти та відображеною в мові сукупністю уявлень про світ, певним способом відображення і концептуалізації дійсності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу; інтерпретацією навколишнього світу за національними концептуально-структурними канонами відображення дійсності, які засвоюються дитиною у процесі її соціалізації;
- доведено, що в освітній діяльності набуває виняткової важливості питання про діалектику суспільної та індивідуальної концептуальної, національно-мовної та індивідуально-мовної картин світу. Особистісно-мовна картина світу є єдиним репрезентантом етномовної картини, чим зумовлюється її значущість у свідомості кожного представника, адже так відбувається інтеріоризація картини світу – досвіду численних поколінь українства і людства загалом, що актуалізує освітню діяльність у цьому напрямі, оскільки лише ця картина забезпечує трансляцію знань, є єдиною можливою ланкою між минулими та майбутніми поколіннями;
- встановлено, що ментальним відображенням національно-культурних цінностей будь-якої етнокультурної спільноти є мовне багатство її представників. Дослідження мовних картин світу, що є тезаурусами національних і водночас загальнолюдських культурних цінностей, дає змогу глибше зрозуміти специфіку пріоритетів універсальних цінностей у виховній сфері певної етноспільноти (здоров'я, праця тощо), що сприятиме ефективнішому їх формуванню;
- доведено, що виховний потенціал картини світу, яка є системою історично зумовлених поглядів, переконань, ідеалів, репрезентованих у фольклорі, міфології, національній психології, мові, характері певного народу, його культурно-історичних традиціях, слід використовувати в освітній практиці з метою формування гуманістичного світогляду вихованців, оскільки, всупереч

відносно високій освіченості, сучасна людина залишається носієм низької культури спілкування, а тому зміни на краще у цій сфері можливі за умови суттєвого удосконалення морально-етичного виховання;

- з'ясовано, що мовними засобами можуть виражатися не лише переваги української ментальності, до яких належить, наприклад, сприйняття праці як прагматичної і духовної цінності, а й деформації внутрішніх світів осіб, у тому числі у праксеологічному аспекті. Саме тому мовну картину світу варто використовувати для педагогічної діагностики і планування освітньо-виховної роботи з конкретною особистістю у плані реалізації індивідуального підходу;

- встановлено, що засвоєння мовної картини світу сприяє успішній соціалізації особистості в усіх сферах її самоствердження та самореалізації, оскільки є базовою, адже всі компоненти концептуальної картини світу – філософський, хімічний, фізичний тощо – формуються на її основі;

- доведено, що дослідження мовної картини світу в освітньому процесі можливе на основі діалектичного, системного, культурно-історичного, герменевтичного методологічних підходів, яким підпорядковані методи аналізу, синтезу, компаративний та історичний, що забезпечують розуміння мовної картини світу у контексті глобальних змін, які відбуваються в освітньому просторі сучасної України;

- виявлено, що актуальним завданням сучасної освіти є формування відображеної у мові наукової картини світу – неупередженого, максимально об'єктивного знання сфери сутнього, сфери існуючих фактів, – без якої неможлива успішна соціалізація особистості в сучасну епоху;

- аргументовано, що в освітніх закладах однаково важливо опанувати раціональну та ірраціональну форми пізнання світу у контексті культурних надбань етносу та людства загалом, оскільки ці форми важливі для соціалізації особистості;

- обґрунтовано, що виховний процес має інтегральний характер. Кожна складова виховання, виконуючи свою особливу роль, слугує водночас досягненню єдиної мети і реалізується у поєднанні з іншими складовими, що є основою формування цілісного гуманістичного світогляду та його репрезентації як єдності у мовній картині світу;

- показано, що некласична суб'єкт-суб'єктна парадигма є прикладом переконливої репрезентації освітньої діяльності, здатної перевести нове бачення світу на мову комунікативної взаємодії на гуманістичній основі, сприяти формуванню у свідомості дітей і молоді репрезентованої у мові картини світу як фактору соціалізації в умовах постіндустріального суспільства, конкурентоспроможність у якому і окремих особистостей, і цілих країн набуває ознак глобальності;

- доведено, що одним із викликів сучасності є формування етномовної картини світу як чинника збереження національної ідентичності

молодого покоління, консолідації суспільства та розбудови потужної, незалежної країни, захисту інтересів етноспільноти, її історії та традицій в умовах глобалізації;

- встановлено, що факт загостреного інтересу дослідників до проблем, пов'язаних з мовною картиною світу, відповідністю між мовою і мисленням детермінований певним ступенем пізнання людиною себе і світу та викликами сучасності;

- з'ясовано, що дослідження мовної картини світу в філософсько-освітньому вимірі зумовлені цивілізаційними викликами сучасності – змінами соціально-економічного та соціального характеру, змінами на ринку праці. Ці зміни зумовлюють особливу значущість комунікативної діяльності, ефективність якої можлива за умови опанування етномовної картини світу – основи спілкування. Мовна картина світу кожного індивіда є неповторною і своєрідною, проте певною мірою містить спільне у плані змісту і вираження, це той феномен, що об'єднує людей у національну спільноту, феномен, на основі якого відбувається ідентифікація людини за соціальними рівнями – етнічними, субкультурними, професійними тощо;

- обґрунтовано, що дослідження ролі мовної картини світу у навчально-пізнавальному процесі дають можливість інакше поглянути на систему навчання, адже майже весь зміст сучасної освіти зводиться до навчання знань, умінь і навичок, у тому числі комунікативних, необхідних для виконання предметної діяльності, проте з'ясовується, що дитина, крім цього, пізнає уже пізнаний іншими людьми світ та оволодіває навичками здійснювати цей процес у майбутньому самостійно або у взаємодії з іншими людьми, з якими її буде об'єднувати не лише спільна діяльність, а й суто людські цінності, репрезентовані у мовній картині світу.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає у тому, що матеріали і висновки дисертації є внеском у теорію мовної картини світу і концепцію освітньої парадигми на суб'єкт-суб'єктній основі, суттєво поглиблюють розуміння процесу формування внутрішнього світу в умовах глобалізму. Робота є узагальненням досвіду модернізаційного реформування систем освіти і виховання.

Теоретичні положення і висновки дисертації мають методологічне значення для розвитку наукових досліджень з філософії освіти, філософсько-педагогічної проблематики.

Одержані результати можуть бути використані при вивченні навчально-виховних процесів, пов'язаних із духовним відродженням України, при розгляді мови як чинника розвитку освіти, а також для філософських досліджень.

Матеріали дисертації можуть бути основою для підготовки спецкурсів і спецсемінірів, розробки тематики курсових і дипломних робіт з філософії та педагогіки, їх можна використати при читанні лекцій у розділах курсів

соціально-педагогічного циклу, присвячених мові й мисленню, мові й соціальній сфері, мові та нації.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення дисертації та її результати обговорювалися на засіданні кафедри філософії Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, а також на низці теоретичних і науково-практичних конференцій та семінарів різного рівня: Людинознавчих філософських читаннях (Дрогобич, 1994, 1996, 2010); Міжнародній науковій конференції “Проблеми зіставної семантики” (Київ, 1995), Міжнародних славістичних читаннях імені Кирила і Мефодія (Львів, 1996, 1999, 2000); Міжнародній конференції, присвяченій пам’яті Є. Куриловича “Творческое наследие Е. Куриловича” (Дрогобич, 1996); Міжнародному колоквиумі з нагоди Дня пам’яті Кирила і Мефодія (Львів, 1998); Міжнародній науковій конференції “Картина світу в аспекті лінгвокультурології, лінгвокогнітивістики та етнолінгвістики” (Кіровоград, 2009); IV, V, VI Міжнародних науково-практичних конференціях “Молодіжна політика: проблеми і перспективи” (Дрогобич, 2007, 2008, 2009); Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності” (Ніжин, 2009); VII Міжнародній науково-практичній конференції “Етнос. Культура. Нація” (Дрогобич, 2010, 2011); Міжнародній науково-практичній конференції “Рідне слово в етнокультурному вимірі” (Дрогобич, 2007); I Всеукраїнській науково-практичній конференції “Освіта в інформаційному суспільстві: філософські, психологічні та педагогічні аспекти” (Суми, 2010); Міжнародних науково-практичних конференціях “Гармонізація науки та вищої освіти в інформаційному суспільстві” (Київ, 2009, 2010).

Публікації. Основні ідеї та результати дослідження викладено у 36 публікаціях, з них: 1 – одноосібна монографія; 20 – статті у наукових виданнях, що визнаються ВАК України як фахові з філософських наук, 10 – статті в інших наукових виданнях, 5 – тези доповідей на конференціях.

Кандидатська дисертація “Псковсько-прикарпатські фітонімічні паралелі” захищена у 1988 році. Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської дисертації не використовуються.

Структура та обсяг дисертації. Мета і завдання дослідження визначили структуру дисертації, що складається зі вступу, п’яти розділів, кожен з яких містить підрозділи (загалом 15 підрозділів), а також висновків і списку використаних джерел (480 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 410 сторінок, із них 362 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У “Вступі” обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми; розкритий зв’язок дисертаційної роботи з науковими планами, темами;

визначені об'єкт, предмет, мета, завдання, методи дослідження; наведені наукова новизна, теоретичне та практичне значення роботи; відображена апробація результатів дисертаційного дослідження.

У першому розділі – “Мовна картина світу як філософсько-освітня проблема” – розглядається історія вивчення мовної картини світу у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, обґрунтовуються актуальність дисертаційної роботи, методологічні підходи до осмислення мовної картини світу, що сформульовані сучасною філософією освіти і світовою педагогічною думкою у контексті глобальних проблем та інтеграційних тенденцій в освіті, аналізуються засоби репрезентації мовної картини світу.

У підрозділі 1.1. – “Концепт “мовна картина світу” як об'єкт дослідження” – розглядається історія вивчення мовної картини світу. Огляд праць показав, що ключовий концепт дослідження “мовна картина світу” загалом був визначений у межах філософських, мовознавчих, психологічних та психолінгвістичних досліджень В. фон Гумбольдта, Л. Вайсгербера, Е. Сепіра, Б. Уорфа, Ю. Апресяна, А. Вежицької, А. Залізняка, І. Левонтіної та ін. Упровадження цього концепту в обіг філософами і педагогами передбачає можливість сприйняття світу як картини лише тому, що є спостерігач, здатний осягнути дійсність завдяки своїм здібностям і досвіду. Вперше концепт “картина світу” впровадив Л. Вітгенштейн у “Логіко-філософському трактаті”. Цей дослідник запропонував уявити світ як білу поверхню з безсистемно розташованими чорними плямами і зауважив, що яку б картину ці плями не утворювали, завжди можна зробити її опис скільки завгодно точним, покриваючи цю поверхню достатньо дрібною сіткою і здійснюючи опис поверхні як єдиної форми. Наш вибір концепту “мовна картина світу” зумовлений можливістю уявити репрезентацію мовними засобами знань, отриманих молодим поколінням в освітніх закладах як певну систему, яку, до того ж, можна фрагментувати на компоненти (фізичний, хімічний, математичний тощо, як це уже прийнято у працях дослідників), сформовані при викладанні відповідних дисциплін та реалізації освітньо-виховних напрямів (розумового, фізично-трудоного та морально-етичного, покликані формувати так само названі компоненти картини світу).

В окремих працях дослідників концепт “мовна картина світу” усвідомлюється у контексті проблем, дотичних до освітніх. Зокрема, Л. Вайсгербер описав механізм передачі картини світу мовними засобами, а Ю. Апресян відзначив, що кожна природна мова відображає певний спосіб сприйняття та організації світу, внаслідок чого репрезентовані у мові значення складаються у певну єдину систему поглядів, що нав'язується як обов'язкова для всіх носіїв мови. У цьому контексті, на наш погляд, вивчення мовної картини світу уявляється важливим для філософії освіти, адже ці знання дають можливість дослідити людину глибше, зрозуміти невідомі ще принципи її діяльності. Формування в освітньому середовищі мовної картини світу означає

становлення єдиної відображеної у мові обов'язкової системи знань, необхідної для консолідації суспільства, забезпечення успішної життєдіяльності в усіх його сферах. Ця картина забезпечує збереження уже набутих людством знань і є засобом, за допомогою якого людина отримує можливість стати креатором нових знань і цінностей, бути одним із представників спільноти. Оскільки концепт "мовна картина світу" в філософсько-освітньому дискурсі не вивчався, у дисертаційному дослідженні він визначається саме з цієї точки зору. Мовна картина світу – це історично сформована в повсякденному пізнанні спільноти та відображена у мові сукупність уявлень про світ, певний спосіб відображення і концептуалізації дійсності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу; інтерпретація навколишнього світу за національними концептуально-структурними канонами відображення дійсності у свідомості того чи іншого етносу, які засвоюються дитиною у процесі соціалізації.

Актуальність досліджень процесу формування мовної картини світу у філософсько-освітній площині зумовлена необхідністю реформування освітньої системи в сучасній Україні, що потребує фахівців, сформованих під впливом кращих національних та світових освітніх традицій. Із суто освітніх позицій це здійснити не завжди коректно, адже кожна наука оберігає власний предмет пізнання, для неї властива сфокусованість на ньому. Освітньо-виховна діяльність ефективно й різнобічно може вивчатися лише у межах освітньої системи як відкритої, що можливе тільки у дослідженнях філософського спрямування, адже саме філософські узагальнення дають можливість побачити зумовленість подій і фактів сучасного світу конкретними історично-соціальними обставинами, осягнути суттєве для людей. Насправді явище, що позначається терміном "мовна картина світу", лише віддалено нагадує картину (спільність між цими картинами у здатності відображати дійсність), адже воно перебуває у постійному розвитку, застиглість йому не властива, і поставити його перед собою для споглядання людина не може – воно є відображенням світу лише у її свідомості. Проте з дослідницьких міркувань використання концепту виправдане: ним дослідники вихоплюють з виру життя постійно мінливе, що є складовою свідомості людини.

Унаслідок проведеного аналізу публікацій М. Гайдеггера, В. Сирова, М. Шигарської відзначається факт особливої уваги дослідників сучасності до проблем, пов'язаних з мовною картиною світу. Ця увага детермінована певним ступенем пізнання людиною себе і світу та викликами сучасності. Зокрема, йдеться про те, що увага до мовної картини світу зумовлена ступенем осягнення дійсності на різних етапах розвитку людства. У часи Античності і Середньовіччя світ не сприймався людьми як щось протиставлене або виставлене перед ними, оскільки вони не усвідомлювали себе частиною деякого цілого і не протиставляли себе світові, а тому у ці епохи не могло бути й картини світу. Бачення світу як картини є надбанням Нового часу, епохи,

коли людина осягнула суб'єкт-об'єктні відношення, і тривалий час використовувала їх як основу традиційної освітньо-виховної парадигми. У підрозділі стверджується, що у зв'язку з необхідністю становлення в освіті гуманістичної суб'єкт-суб'єктної парадигми, настав "час" дослідження мовної картини світу, завдяки якій суб'єктність особистості актуалізується.

У підрозділі 1.2. – *"Теоретико-методологічні засади та методи дослідження"* – йдеться про те, що у дисертації застосована насамперед методологія теорії діалектики як логічної форми і всезагального способу рефлексивного теоретичного мислення, що має своїм предметом суперечності змісту предмета дослідження. Також залучені загальнонаукові методи компаративістики і системності.

У підрозділі 1.3. – *"Мовна картина як система репрезентації світу"* – мовна картина світу аналізується як системний конструкт, що складається із рівнів (складових), на кожному із яких репрезентація світу відбувається своєрідно. Зазначено, що, оскільки лексичний і фразеологічний пласти у складі мовної картини світу найтісніше пов'язані з концептуалізацією світу і мають найбільш потужний виховний потенціал, саме їх варто широко використовувати у процесі реалізації освітньої парадигми.

У заключній частині першого розділу відзначається, що актуальність дослідження мовної картини світу зумовлена необхідністю появи освітньої парадигми, гуманістичної за своєю основою і викликаной до життя змінами у суспільній свідомості, ставленні суспільства до освітньої сфери. Вивчення мовної картини світу у контексті цієї парадигми можливе на основі синтетичного сприйняття світу, яке властиве філософії.

Другий розділ – *"Рациональне та ірраціональне у мовній картині світу, їх роль у формуванні особистості"* – присвячується обґрунтуванню актуальності залучення раціонального та ірраціонального компонентів пізнання до освітнього процесу, а науковий компонент картини світу, що ґрунтується на основі раціонального пізнання світу, розглядається у контексті раціонального (розумового, інтелектуального) виховання; порівнюються мовна картина світу і науковий компонент концептуальної картини світу.

У підрозділі 2.1. – *"Філософсько-освітній вимір наукового компонента мовної картини світу"* – на основі аналізу публікацій зроблено висновок, що необхідність залучення раціонального та ірраціонального компонентів пізнання до навчально-виховного процесу є нагальною потребою сьогодення, оскільки формування цілісної картини світу (не лише її наукового, а й ірраціонального компонентів), яка б відповідала сучасному етапу розвитку цивілізації, має важливе значення як для особистості, так і для суспільства (й цивілізації) загалом, адже цілісне бачення світу, яке часто позначають концептом "картина світу", дасть змогу вирішувати проблеми різного характеру – політичного, етнічного, професійного тощо. Оскільки до сфери виробництва вносяться кардинальні зміни (автоматизація, роботизація, комп'ютеризація), для

економічних сфер властивий тісний зв'язок науки і технології, у становленні молоді пріоритетне значення відіграє формування наукового компонента картини світу – неупередженого, максимально об'єктивного знання сфери сутнього, сфери існуючих фактів. Засвоєння цих знань здійснюється шляхом осягнення сучасної наукової картини світу, репрезентованої у мові.

У процесі зіставлення мовної та наукової картин світу з'ясована їхня спільність і відмінність. Зокрема, відзначено, що ці різновиди картин за етіологією є однорідними (виступають соціально закріпленим досвідом). Крім того, вони взаємопов'язані, адже з позицій синергетичного підходу – це відкриті системи. Поглиблення наукових знань зумовлює збагачення мовної картини. Відношення до істини у наукової і мовної картин світу різні, адже наукова картина світу ґрунтується на об'єктивних достовірних знаннях, які є не просто інформацією, повідомленнями, а пізнавальним результатом, перевіреним на істинність, а от до мовних одиниць виявляються непридатними у звичному розумінні поняття істинності й неістинності. Істинність і неістинність слів, речень, текстів не визначаються їхньою безпосередньою співвіднесеністю з позамовними об'єктами, а ґрунтується на оцінці і (або) порівнянні актуальних та інактуальних змістів. Кардинально відмінна комунікативна поведінка властива суб'єктові – творцю цих картин. Мета наукового пізнання – у розчленуванні світу, тоді як мовна картина світу сприймається як констукт, орієнтований на цілісне сприйняття дійсності. Наукова картина світу містить об'єктивні знання, нівелюючи суб'єктивізм людини, у мові ж містяться знання не обов'язково об'єктивні. Компаративний аналіз мовної і наукової картин світу показав, що відсутність наукової картини світу у свідомості людини робить з неї невігласа, не здатного адаптуватися до сучасного суспільного життя, тоді як без мовної картини світу неможливе становлення людини як такої. Ґрунтуючись на цьому аналізі зроблено висновок, за яким в основі формування мовної картини світу лежить механізм творення нових концептів, що активізує пізнавальні процеси, емпіричний досвід і культурні досягнення колективу, а тому становлення будь-яких компонентів картини світу – наукового, фізично-природного, морально-етичного тощо, неможливе без репрезентації їх мовними засобами. Крім того, встановлено, що формування наукового компонента картини світу як основи для кар'єрного зростання без належної уваги до становлення гуманістично спрямованої особистості здатне викликати занепокоєння і в освітян, і у суспільстві загалом, оскільки цей компонент у самій своїй основі містить передумови ціннісного осмислення реальності та визнання світу як цінності.

На основі вивчення опублікованих робіт з'ясовано, що реформування системи освіти в Україні, зокрема у плані інтелектуального виховання, не позбавлене недоліків (наука в процесі освіти представлена не як цілісна система, а як сукупність різноманітних теорій і знань, які не завжди відібрані й закріплені науковим товариством; соціум в існуючій системі освіти не

сприймається як інтелектуальна система; процес передачі інформації в освіті часто отожднюється з оволодінням знаннями при відсутності уваги до їхнього аксіологічного виміру). На нашу думку, ефективною освітня парадигма може бути лише після усунення цих недоліків і при належно продуманій і ґрунтовно втіленій у життя освітній парадигмі, що передбачає формування наукового компонента картини світу і розвинутого мовлення у дітей та молоді, а також у педагогів, які, нарівні з іншими значущими для вихованців дорослими, виконують функцію “матриці” у процесі становлення молодого покоління.

У підрозділі здійснено поділ концептуальної і мовної картин світу на три рівні. Відзначається, що ці рівні взаємопов’язані. Індивідуальні картини світу репрезентуються ідіолектами, картини світу соціальних груп – діалектами, на рівні соціальної спільноти або людства загалом – мовами. Становлення мовної картини світу на цих рівнях для окремої людини необхідне, адже у такий спосіб створюються передумови її успішності на міжособистісному, субкультурному та етнокультурному рівнях.

Привертає увагу великий ступінь узагальнення на третьому рівні наукової картини світу – йдеться про можливість аналізу цієї картини на міжнародному рівні. Для наукового компонента картини світу немає національних кордонів, тоді як мовна картина світу притаманна лише певній національній спільноті. У зв’язку з наведеним зроблено висновок про різний характер наукового компонента концептуальної картини з властивим їй космополітизмом та мовної картини з її етнонаціональною своєрідністю. Констатовано, що освітня парадигма повинна спрямовуватися на виховання особистості, що водночас володіє науковими знаннями, які виробило людство, і здатна їх репрезентувати в національній формі. Досліджено, що однією з тенденцій формування мовної картини світу є інтенсивне проникнення наукової термінології у різні стилі, зокрема, у побутове мовлення, що опосередковано свідчить про зростання значення науки у постіндустріальному суспільстві.

У підрозділі 2.2. – *“Формування наукового компонента мовної картини світу у свідомості дітей різного віку”* – зазначено, що результати дослідження рівнів формування мовної картини світу мають прикладне значення в освітній сфері. Зокрема, в основі освітньої парадигми зміст навчання дітей певної вікової групи слід узгоджувати зі специфічною для них системою уявлень про світ для досягнення того рівня структурованості й цілісності змісту, які відповідають особистісному досвіду дитини, адже кожному індивідові властива діалектично суперечлива сутність: людина водночас виступає космополітичним носієм наукової об’єктивної і космологічно орієнтованої картини світу і носієм картини світу певного етносу та субкультури. Становлення особистості як представника свого часу можливе за умови засвоєння нею цих картин. Навчально-виховний процес варто розпочинати з уявлень, які поділяють усі або більшість членів суспільства (й людство загалом). Крім того, у викладанні будь-якої навчальної дисципліни (передусім природознавчого та людинознавчого

характеру) слід враховувати стан сформованості картини світу, яку тримає в голові не дорослий, а дитина певного віку, що сприятиме гармонізації її буття і допоможе успішніше й самостійніше орієнтуватися у світі.

Відзначено, що в освітній діяльності виняткової важливості набуває питання про діалектику становлення національно-мовної та індивідуально-мовної картин світу. Єдністю, взаємопроникненням і боротьбою суспільної та індивідуальної свідомості характеризується процес формування особистості. Ця єдність, взаємопроникнення і боротьба у плані репрезентації концептуальної картини у мові полягають у тому, що, з одного боку, реально існує лише індивідуальна мова, а отже, лише у ній існують знання, які виробило людство, з іншого боку, спільнотою визнається національно-мовна картина світу, яка нав'язується молоді, що актуалізує навчання кожного окремого індивіда як представника етносу. Оскільки особистісно-мовна картина світу є єдиним репрезентантом національної картини, оскільки лише у ній відбувається інтеріоризація картини світу – досвіду численних поколінь українства і людства загалом, є необхідність здійснювати освітню діяльність у напрямі формування цієї картини, адже лише вона забезпечує трансляцію знань і є єдиною можливою ланкою між минулими та майбутніми поколіннями.

У підрозділі 2.3. – *“Ірраціональний компонент мовної картини світу в освітньому процесі”* – йдеться про те, що зміни у цій картині в свідомості людей відбуваються під впливом радикальних змін у поглядах і на науку, і на освітню систему. Існує тенденція до зближення раціональних та ірраціональних форм пізнання, а тому сучасна освіта передбачає формування креативної, гуманітарно спрямованої мовної картини світу, що репрезентує відповідний світогляд людини, соціально відповідальної і комунікабельної, носія раціональних та ірраціональних уявлень про світ, властивих певній етності і здатних визначати поведінку людини. Наприклад, відсутність негативно забарвлених дериватів від “високих” з погляду християнської догматики слів та наявність пейоративів, похідних від назв іновірів, свідчать про схильність українців до захисту власних ідеалів у поєднанні зі застережливим ставленням до ідеалів інших народів. Компаративний аналіз мовних картин світу опосередковано свідчить про своєрідність сприйняття осіб, що належать до різних конфесій, представниками різних народів. З’ясовано, що мовна картина відображає упередження, особливості сприйняття світу представниками етності (наприклад, осіб, що належать до інших конфесій, називають принизливими словами), що слід враховувати в освітньо-виховній діяльності з метою їхньої нейтралізації і формування гуманістичного світогляду.

Сучасна освіта повинна враховувати: без фантазійно-інтуїтивних пошуків у напрямах, частина з яких може виявитися безплідними, будь-яка наукова картина світу з часом може перетворитися на догматичну, а тому в освітніх закладах молодь доцільно готувати до використання всіх можливих засобів –

раціональних та ірраціональних, з метою досягнути невідоме, зрозуміти самого себе, поліпшити життя на Землі.

Завершується розділ тезою про притаманну гуманістичній освітньо-виховній парадигмі інтегративність, а це означає, що основні напрями виховання – фізично-трудоий, інтелектуальний і морально-етичний, повинні зливатися в єдиному освітньо-виховному впливі.

У третьому розділі – “Формування природно-фізичного та морально-етичного компонентів мовної картини світу у філософсько-освітньому дискурсі” – аналізуються природний та морально-етичний компоненти картини світу у контексті глобальних проблем та інтеграційних тенденцій в освіті.

У підрозділі 3.1. – “Еволюція природного середовища в мовній картині світу в філософсько-освітньому аспекті” – йдеться про те, що освітня діяльність у сучасному світі набуває особливого статусу. В ній убачають спосіб вплинути на майбутнє людства і навіть відвернути небезпеку його знищення. Впровадження нової парадигми взаємодії людини з природним і соціальним середовищами, що ґрунтується на нерозривному зв’язку людства як з матеріально-енергетичними силами біосфери завдяки науці та її використанню в інтересах людства, можливе при відповідній освітній підготовці різного спрямування, у тому числі комунікативного, людей, об’єднаних спільними видовими ідеями, діями, здатних піклуватися про мир на Землі та довкілля. Мовна картина сприяє формуванню адаптивності людини до мінливого середовища, усвідомлення себе людиною світу, для якої близькі та зрозумілі інтереси інших людей, а головними цінностями стають загальнолюдські. Саме до таких цінностей одвічно належать природа і багатство, краса і щастя, здоров’я і праця, зв’язок між якими відбито у мовній картині світу. Зміни взаємодії людини з природним середовищем зумовлюють еволюцію її свідомості, що також відображається у мовній картині світу. Зокрема, йдеться про те, що, незважаючи на відзначення у науковій літературі значної кількості інформації загалом, насправді обсяг знань сучасної пересічної людини у деяких сферах знань є навіть не малим, а мізерним. У роботі аналізується тенденція до збіднення природного компонента мовної картини світу, у якій кількість назв представників флори і фауни зменшується. Незадовільність знань про природне середовище людини свідчить про недостатність уваги до стану цього середовища у суспільстві і незадовільність екологічного виховання. В умовах постіндустріального суспільства розвиток гуманітарної освіти повинен бути чітко зорієнтованим не на розрив, а на дедалі тіснішу його інтеграцію з освітою природничо-науковою у контексті формування цілісної картини світу, репрезентованої мовними засобами.

У підрозділі 3.2. – “Природно-фізичний компонент мовної картини світу в філософсько-освітньому контексті” – показано, що ставлення людини до свого здоров’я зазнавало історичних змін. Починаючи з епохи Середньовіччя, метою виховання став мудрець – експерт, що знає багато про

все, але не здатний побачити світ як єдине ціле. Саме у ці часи фізичне виховання відійшло на другий план. Сучасні школи мають яскраво виражену тенденцію розвиватися як школи експертів, у яких належному фізичному вихованню немає місця. У підрозділі відзначено: увага до фізичного виховання ґрунтується на усвідомленні етноспільнотою здоров'я людини як найвищої цінності, що відображено у мовній картині світу. Зіставлення фрагментів іномовних картин світу засвідчило, що здоров'я в українській ієрархії цінностей є самодостатнім, тоді, як, наприклад, англійці вважають, що здоров'я без багатства не забезпечує досягнення необхідного для успішного існування соціального статусу. Сучасна ситуація глобалізації і взаємовпливів культур призводить до перегляду та модифікації національно-культурних цінностей, однак у своїй цілісності це не руйнує базових ціннісних стереотипів української етноспільноти, у тому числі на фізичний розвиток людей, якому українська освіта не приділяє належної уваги.

У підрозділі зазначається, що в сучасну епоху найбільшою перешкодою на шляху людини до психологічного комфорту є не брак освіченості, неписьменність або нерозвиненість, а недосконалість міжособистісних стосунків, що виявляються в агресивності, необ'єктивності, нечулості у спілкуванні, тобто низький рівень практичної моралі, який виявляється в існуванні комунікативних стереотипів – виявів так званої “конфліктної культури”. Завдання освіти – сприяти вихованню безконфліктного спілкування, важливою ознакою якого виступають суб'єкт-суб'єктні стосунки між комунікантами, рівноправними й однаково шанованими. Гуманістичний потенціал мовної картини світу є основою і засобом такого спілкування.

У підрозділі 3.3. – *“Морально-етичний компонент мовної картини світу, його виховний потенціал”* – стверджується, що виховний потенціал картини світу, яка становить систему історично зумовлених поглядів, переконань, ідеалів, відображених у фольклорі, міфології, національній психології і характері певного народу, його культурно-історичних традиціях, є актуальним у процесі формування гуманістичного світогляду вихованців, репрезентантом якого виступає мовна картина світу. Гуманістичність цієї картини відбито в утворенні морально-етичних назв, що не тільки визначають відповідний концепт, а й містять у собі оцінку – суспільну думку про нього. Словам, що позначають чуйне ставлення до людини, повагу до неї, властива позитивна оцінка, яка має своєрідні способи вираження в мові.

У четвертому розділі – *“Праксеологічний компонент мовної картини світу у філософсько-освітньому аспекті”* – предметом дослідження є праксеологічний компонент мовної картини світу, зміни у його складі у наш час та освітньо-виховний потенціал.

У підрозділі 4.1. – *“Праксеологічний компонент мовної картини світу: філософсько-освітній аналіз”* – аналізується освітньо-виховний потенціал мовної картини світу, який ґрунтується на тому, що мова втілює і національні

цінності, і національний характер, репрезентує менталітет певної нації. Водночас мова накладає відбиток на свідомість своїх носіїв – формує їхню картину світу, а отже, не лише відтворює межі етнічного світогляду, а й створює їх, що, наприклад, виражається у відсутності в українській мові негативно забарвлених назв осіб фізичної праці, хоча професії цих людей не завжди назвеш престижними, або наявності численних приказок і прислів'їв, які свідчать про повагу українців до будь-якої праці. На основі компаративних зіставлень мовних картин світу відзначена чіткіше виражена професійна ієрархія в американців та англійців.

У підрозділі 4.2. – *“Виховний потенціал праксеологічного компоненти мовної картини світу”* – зазначається, що кризовий стан освіти епохи постіндустріального суспільства зумовлений неоднозначністю її здобутків. Наприклад, удосконалення виробництва як одна із ознак цієї епохи і наслідок успіхів у сферах освіти, науки і техніки спричиняє не лише підвищення добробуту людей, а й скорочення робочих місць. Останнє сприймається працівниками негативно, що у відповідний спосіб відбивається у мовній картині світу. Загалом в українській мові відображена повага до людей праці, співчуття до неї, неприйняття умов праці, які негативно впливають на її здоров'я. Мовними засобами можуть виражатися деформації внутрішніх світів осіб, у тому числі в праксеологічному аспекті. Саме тому мовна картина світу може використовуватися для педагогічної діагностики і бути основою для планування освітньо-виховної роботи з конкретною особистістю у плані реалізації індивідуального підходу.

У підрозділі аналізуються деформації у мовній картині світу українців, які є симптоматичними. Вони відображають хибне уявлення про неперспективність села, що репрезентовано численними негативно забарвленими назвами для його мешканців. Культура українського народу ґрунтується на тисячолітніх сільськогосподарських традиціях, що відображено у мовній картині світу в численних фразеологізмах, приказках і прислів'ях. Утрата цих традицій через недостатність уваги до них, у тому числі в освітніх закладах, може призвести до занепаду цієї культури.

У підрозділі 4.3. – *“Образ непрацюючих у мовній картині світу в філософсько-освітньому аспекті”* – констатується, що освіта покликана формувати особистість до соціально значущої праці, яка українцями сприймається як важлива цінність, а тому є сенс використовувати фрагмент мовної картини про непрацюючих, які в українській мові позначаються словами з негативною конотацією – маніфестантами відповідного ставлення до цих осіб. Відсутність професійного статусу впливає не лише на ставлення до цих осіб з боку соціального середовища, а й на сприйняття ними реальності, відображеній у їхній мовній картині світу.

Завершується розділ тезою, що для виховного впливу характерна інтегративність. Кожна складова виховання, виконуючи особливу роль, слугує

водночас досягненню єдиної мети і реалізується у поєднанні з іншими складовими, що сприяє формуванню цілісного гуманістичного світогляду з його репрезентацією у мові. Мовна картина світу як засіб формування особистості за освітньо-виховними напрямками – розумовим, фізично-трудохим та морально-етичним, сприяє її становленню як гармонійно розвинутого суб'єкта, здатного вирішувати проблеми сучасності. Становлення суб'єкта органічно відбувається у контексті суб'єкт-суб'єктної парадигми, здатній активізувати поліфункціональну мовну картину світу, про що йдеться у наступному розділі.

У п'ятому розділі – “Проблеми формування мовної картини світу в сучасній Україні, її поліфункціональність в освітньому процесі” – аналізується формування мовної картини світу у контексті суб'єкт-суб'єктної гуманістичної освітньої парадигми, зумовленої потребою зміни стосунків між людьми. Саме у межах цієї парадигми, комунікативної за своєю основою, освітньо-виховні можливості мовної картини світу як засобу соціалізації здатні виявлятися повною мірою. Про деякі з них, а саме здатності мовної картини світу виконувати роль фактора соціалізації, у тому числі у плані національної ідентифікації, засобу пізнання і комунікації, йдеться у цьому розділі.

У підрозділі 5.1. – “Трансформаційні процеси в сучасній освіті: філософський аналіз” – з'ясовано, що освіта є однією з підсистем соціуму, вразливою до змін в інших соціальних сферах. На загальнодержавному рівні проблеми освіти, яка покликана виконувати соціально-державне замовлення, можливо вирішувати в організаційному і змістовому плані лише у комплексі з політико-економічними й соціальними питаннями. Мовна картина світу дитини формується у контексті потреб глобалізаційного простору, членом якого стає й Україна, а також, виходячи з потреб самої держави, якій необхідно зберегти внутрішню мовну єдність. Актуальність спрямовування освітньої діяльності на формування мовної картини світу зумовлена радикальними змінами в соціальному житті, його демократизацією та переходом до ринкових відносин і глобальних зрушень, змін у змісті та формах виховання. Ці зміни викликають до життя модель освіти, зорієнтовану на постійний саморозвиток особистості, свідоме і компетентне обрання нею життєвого шляху, її комунікативних можливостей, здатність до вербального самовираження. Найбільш ефективно здійснити це в умовах суб'єкт-суб'єктної комунікативної освітньої парадигми, що спрямована на гуманістичний розвиток і самореалізацію кожної особистості з лише властивою їй картиною світу. Вона може бути ефективною за умови поєднання вітчизняного і зарубіжного досвіду з інноваційними пошуками, при збереженні всього позитивного, що виробила педагогічна думка.

У підрозділі 5.2. – “Проблема вибору освітньої парадигми” – зазначено: вибір суб'єкт-суб'єктної освітньо-виховної парадигми зумовлений тим, що уявлення про виховання у наш час зміщуються у бік розуміння виховання як процесу спілкування. Саме тому освіта й покликана формувати навички

комунікативної взаємодії. Ця парадигма ґрунтується на усвідомленні своєрідності людини як феномена, що формується під впливом іншої людини як самодостатній і рівноправний учасник вільної комунікації. Аналогія освітньої діяльності зі спілкуванням – визначальна, адже унікальність кожної людини з лише властивою їй мовною картиною світу не є недоліком при спілкуванні, навпаки яскравість кожної особистості робить комунікативну взаємодію в ім'я спільної справи більш продуктивною. Особливого значення у наш час набуває підготовка педагогів, які, втілюючи у життя суб'єкт-суб'єктну освітню парадигму, здійснюють не лише вибір умов, обставин, форм; вони – обов'язкові учасники взаємодії, а тому їхні комунікативна компетентність та особистісні якості не менш важливі, ніж знання дисциплін, які вони викладають.

У підрозділі здійснюється перегляд набору методів реалізації парадигми і пропонується критично осмислити їхнє використання, а це означає: не слід бездумно відкидати традиційні методи (лекції, доповіді, повідомлення тощо) та впроваджувати замість них інші – інноваційні (групову дослідницьку роботу, театралізацію, рольові ігри, спільні пошукові проекти, ділову гру тощо) лише тому, що перші із названих уже використовувалися. Є сенс лише перенести акцент з монологічних на діалогічні, забезпечити для учасників освітньо-виховного процесу вільну комунікацію, адже тільки особистість як учасник безпосередньої комунікативної взаємодії здатна допомогти іншій людині стати особистістю, цілеспрямовано і ненав'язливо сприяти формуванню мовної картини іншої людини.

У підрозділі 5.3. – *“Функції мовної картини світу в філософсько-освітньому вимірі”* – зазначено, що майбутнє українського суспільства суттєво залежить від інтелектуальної, професійної і моральної соціалізації людини у закладах освіти. Репрезентантом цієї соціалізації є мовна картина світу особистості, адже лише за умови сформованості даної картини освіта спроможна виконувати свої функції – соціально-економічну, пов'язану з формуванням і розвитком кадрового, науково-технічного та інтелектуального потенціалу суспільства, посиленням інтеграції науки з виробництвом; соціально-політичну, яка регулює соціальний баланс суспільства, впливає на політичні й національні процеси, та культурно-гуманістичну, що відображає розвиток духовного життя суспільства, забезпечуючи трансляцію культури і розвиток людини.

У підрозділі відзначено, що інтенсивний розвиток інноваційної соціально-виробничої сфери можливий за умови відповідним чином підготовлених в освітніх закладах людей, ініціативних, здатних самостійно формулювати суспільно прийнятні завдання та адекватно їх вирішувати, особистостей, глибоко етнічні мовні картини яких стають відкритими для пошуку єдності зі світом. Мовна картина світу – це той феномен, що об'єднує людей у національну спільноту, феномен, на основі якого відбувається

ідентифікація людини за соціальними рівнями – етнічними, субкультурними, професійними тощо. Формування національної ідентичності молодого покоління відбувається у процесі соціалізації – передусім сімейній та освітній. Відсутність належної уваги до формування етномовної картини світу у контексті становлення національної ідентичності молодого покоління може призвести до негативних наслідків, адже ця картина є чинником консолідації суспільства та розбудови потужної, незалежної країни, а тому збереження мовної картини світу у свідомості дітей та молоді – це запорука успішного майбутнього країни. Виховний потенціал мовної картини світу значно посиляться за умови конкурентоспроможності української мови, яка насамперед повинна реагувати на прагматичні потреби нації, зокрема, бути мовою Інтернет, передових виробничих технологій та ін. Заходи мовного планування, що ігнорують цю складову сучасної мовної ситуації і спираються лише на етнографічні та ідеалістичні мотиви, не мають виразної перспективи на успіх.

Молоде покоління, опановуючи рідну мову, здобуває не лише знання про світ, об'єктивні, незалежні від своєрідного бачення світу з позицій етносу, а й засвоює національно забарвлений концептуальний простір та засоби його репрезентації. Крім того, за час навчання особистість, оволодіваючи мовною картиною світу, не лише переймає досвід, набутий численними поколіннями людей, а й опановує механізм освоєння дійсності, використовуючи при цьому мовну картину світу як сіль для схоплення буття.

Значення мови для формування пізнавальних навичок дитини безпрецедентне. Усе пізнане людиною отримує свою назву і тільки так існує в свідомості. Дитина здатна опанувати світ за допомогою мовної картини, у якій численні покоління людей зафіксували у мовних знаках пізнане ними. Свідомість дитини, що опанувала мовний світ, змінюється якісно: знання, набуті численними поколіннями людей, засвоюються нею, стають “своїми”, інтеріоризуються із зовнішніх у внутрішні, ідеальні. Мовна картина світу людини – це невід’ємний компонент свідомості, її основа та інструмент, той “екзистенційний місток” між учителем та учнем, іншими людьми, що уможливило міжособистісне пізнання та пов’язане з ним й опосередковане комунікативною діяльністю пізнання світу. Дослідження ролі мовної картини світу у навчально-пізнавальному процесі дають можливість по-іншому поглянути на систему навчання, адже майже весь зміст сучасної освіти зводиться до навчання знань, умінь і навичок, у тому числі комунікативних, необхідних для виконання предметної діяльності. Проте виявляється, що дитина осягає не лише комплекс цих ЗУНів (знань, умінь, навичок), а й пізнає уже пізнаний іншими людьми світ та оволодіває навичками здійснювати цей процес у майбутньому самостійно або у взаємодії з іншими людьми, з якими її буде об’єднувати не лише спільна діяльність, а й суто людські цінності, репрезентовані у мовній картині світу.

Зазначено, що сучасність вимагає удосконалення гуманітарної освіти, ґрунтовність якої визначається не лише трансляцією фундаментальних гуманітарних знань, а передусім збереженням і відтворенням універсального контексту пізнання, що забезпечує формування творчої здатності людини як суб'єкта. Оскільки це пізнання в освітньому процесі здійснюється на основі етномовної картини світу, а сама мова є засобом пізнання і репрезентації результатів, формування мовної картини набуває особливого значення в освітньому просторі при викладанні дисциплін різного спрямування.

Мовна картина світу для кожного індивіда – неповторна і своєрідна, проте певною мірою містить спільне не лише у плані вираження (жодна мова не мала би сенсу, якби не служила засобом міжособистісного спілкування), а й у плані змісту, оскільки у цій картині відображений досвід народу, важливий для всіх його представників. Мовна картина світу – це сукупність мовних засобів, що репрезентують частково спільну систему поглядів, обов'язкових для всіх носіїв мови, тому цей феномен створює передумови для спілкування між представниками етноспільноти. Слід визнати: в сучасному світі існує тенденція до зростання ролі комунікативної активності громадян, що служить підставою для висновку про те, що в теперішніх умовах високого рівня цивілізаційного розвитку досягне та держава, яка буде мати у своєму розпорядженні найбільш якісні комунікативно-інформаційні здобутки. Підготувати конкурентоспроможних фахівців, здатних досягнути і примножити здобутки людства у таких умовах здатна освіта, яка сприятиме формуванню мовної картини світу, адекватної вимогам сучасності. Становлення мовної картини світу як основи спілкування на гуманістичних засадах у свідомості дітей та молоді актуалізується у постіндустріальну епоху, для якої характерна перевага числа зайнятих у сфері обслуговування (до якої відносять освіту, охорону здоров'я, торгівлю, науку, державну діяльність, службу побуту, індустрію розваг тощо) над числом працюючих у матеріальному виробництві, тобто відбувається перехід від товарного виробництва до економіки обслуговування та поступово зростає частка осіб, зайнятих у сфері “людина – людина”.

У підрозділі аналізується формування мовної картини світу у процесі соціалізації, який за своєю суттю є культурним, якщо розглядати культуру не просто як сукупність матеріальних та духовних цінностей, вироблених людиною, а насамперед з точки зору діяльності, яка має результатом і сукупність цінностей, і людину як найважливішу з них; діяльності, яка перетворює скарб людської історії на внутрішній скарб особистості, репрезентований головним чином у мовній картині світу, оскільки вона сама собою також – духовний скарб, що засвоюється молодим поколінням у процесі навчання і виховання. Сучасний розвиток суспільства у загальному контексті європейської інтеграції та глобалізаційних світових процесів з орієнтиром на фундаментальні цінності світової культури

залежить саме від освіти, відкритої і конкурентоздатної, спрямованої на захист культурно-національної самобутності народу. Ця самобутність утілена у національно-культурній системі певних образів, символів, що є складовою мовної картини світу. Для того, щоб не породжувати складнощів у питанні культурно-національної ідентифікації молодого покоління, національне виховання в умовах глобалізації та сучасного розвитку знань і технологій слід здійснювати на основі філософсько-світоглядного осмислення культурної спадщини, культурно-мистецького насичення національної виховної системи; розробки концептуальних засад художньо-естетичного виховання особистості та спрямування їх у русло чіткої орієнтації на національні традиції.

У **Висновках** підсумовано результати дослідження, серед яких найбільш істотними є такі:

- Кожна природна мова відображає певний спосіб сприйняття і організації світу, внаслідок чого репрезентовані у ній значення складаються в певну єдину систему поглядів, що нав'язується як обов'язкова всім носіям мови, необхідної для консолідації суспільства, забезпечення успішної життєдіяльності в усіх його сферах. Ця картина забезпечує збереження уже набутих людством знань і є засобом, за допомогою якого людина отримує можливість стати креатором нових знань і цінностей, бути одним із представників спільноти. Оскільки концепт "мовна картина" в філософсько-освітньому вимірі не вивчався, у дисертаційному дослідженні він уперше визначається саме з цієї точки зору. Мовна картина світу – це історично сформована в повсякденному пізнанні спільноти та відображена в мові сукупність уявлень про світ, певний спосіб відображення і концептуалізації дійсності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу; інтерпретація навколишнього світу за національними концептуально-структурними канонами відображення дійсності у свідомості того чи іншого етносу, які засвоюється дитиною у процесі її соціалізації.
- Факт загостреного інтересу науковців сучасності до проблем, пов'язаних з мовною картиною світу, детермінований певним ступенем пізнання людиною себе і світу та викликами сучасності. Зокрема, інтерес до мовної картини світу зумовлений ступенем осягнення дійсності на різних етапах розвитку людства. Культури Античності та Середньовіччя ніколи не сприймали і не могли сприйняти світ як щось їм протиставлене або виставлене перед ними, оскільки там, де індивід або спільнота сприймають себе як частина деякого цілого і не протиставляють себе світові, не може бути картини світу, а тому концепт "картина світу" не властивий античному та середньовічному світоглядам. Бачення світу як картини є свого роду надбанням Нового часу, в епоху, коли людина усвідомила суб'єкт-об'єктні відношення. У зв'язку з необхідністю становлення в освіті гуманістичної суб'єкт-суб'єктної парадигми,

настав “час” дослідження мовної картини світу, завдяки якій особистість усвідомлює себе суб’єктом.

- Цілісне сприйняття та осмислення ролі мовної картини світу в освітньому процесі можливе лише на основі філософських принципів і методів, що забезпечують інтегративність бачення поставлених завдань у контексті глобальних змін, які відбуваються в освітньому просторі сучасної України.

- В освітній діяльності виняткової важливості набуває питання про діалектику суспільної та індивідуальної концептуальної, національно-мовної й індивідуально-мовної картин світу. Процес становлення особистості характеризується єдністю, взаємопроникненням і боротьбою суспільної та індивідуальної свідомості. Ця єдність, взаємопроникнення і боротьба у плані репрезентації концептуальної картини у мові полягають у тому, що, з одного боку, реально існує лише індивідуальна мова, а отже, лише у ній існують знання, які виробило людство, з іншого боку, спільнотою визнається національно-мовна картина світу, яка нав’язується молоді і засвоюється нею завдяки таким соціальним інститутам, як освіта та виховання. Оскільки особистісно-мовна картина світу – єдиний репрезентант етномовної картини, адже лише у ній відбувається інтеріоризація картини світу – засвоєння досвіду численних поколінь українства і людства загалом, актуалізується освітня діяльність у напрямі формування цієї картини, яка є єдиною можливою ланкою між минулими та майбутніми поколіннями.

- Формування наукової картини світу – неупередженого, максимально об’єктивного знання сфери сутнього, сфери існуючих фактів, репрезентованих мовними засобами, зумовлене кардинальними змінами, що вносяться до сфери виробництва (автоматизація, роботизація, комп’ютеризація), тісним зв’язком науки і технології. Саме тому освітня парадигма повинна передбачати паралельне досягнення дитиною наукової і мовної картин світу. Реформування системи освіти в Україні, зокрема у плані інтелектуального виховання, не позбавлене недоліків (наука в процесі освіти представлена не як цілісна система, а як сукупність різноманітних теорій і знань; соціум у системі освіти не сприймається як інтелектуальна система; процес передачі інформації в освіті часто ототожнюється з оволодінням знань при відсутності уваги до їхнього аксіологічного виміру). Ефективною освітньою парадигмою може бути лише після усунення цих недоліків, а також при належно продуманій і ґрунтовно втіленій у життя освітній парадигмі, що передбачає формування цілісної наукової картини світу і розвинутого мовлення у дітей та молоді і, як передумова цього, в освітян, які, нарівні з іншими значущими для вихованців дорослими, виконують функцію “матриці” для їхнього становлення.

- В освітніх закладах однаково важливо опановувати раціональну та ірраціональну мовні картини світу у контексті культурних надбань етносу й людства загалом, оскільки ці картини однаково важливі для соціалізації особистості. Зміни у мовній картині сучасної молоді відбуваються під впливом

радикальних змін у поглядах і на науку, і на освітню систему. Існує тенденція до зближення раціональних та ірраціональних форм пізнання, а тому сучасна освіта повинна передбачати формування креативної, гуманітарно спрямованої мовної картини світу, що репрезентує відповідний світогляд людини, соціально відповідальної і комунікабельної, носія раціональних та ірраціональних уявлень про світ, характерних для певної етноспільноти і здатних визначати поведінку людини. Сучасна освіта повинна враховувати: без інтуїтивного, натхненного пошуку у напрямках, частина з яких виявиться безплідною, будь-яка наукова картина світу з часом перетвориться на догматичну, а тому в освітніх закладах молодь доцільно готувати до використання всіх можливих засобів – раціональних та ірраціональних, з метою досягнути невідоме, зрозуміти самого себе, поліпшити життя на Землі. Необхідність залучення раціональної та ірраціональної форм пізнання до навчально-виховного процесу є нагальною потребою сьогодення, оскільки формування цілісної картини світу (не лише наукової, а й ірраціональної), яка відповідала б сучасному етапу розвитку цивілізації за умови її репрезентації у мові як засобі екстеріоризації, що забезпечує перехід від внутрішньої, психічної діяльності до зовнішньої, практичної, має важливе значення як для особистості, так і для суспільства (й цивілізації) загалом, оскільки цілісна картина світу дасть змогу вирішувати проблеми різного характеру – політичного, етнічного, професійного тощо.

- Мова – це ментальне дзеркало національно-культурних цінностей будь-якої етнокультурної спільноти, що відображає переваги і недоліки у її ментальності. Дослідження лексичних фондів мов, що є скарбницями відображених мовними засобами етнічних і водночас уселюдських культурних цінностей, дає змогу глибше зрозуміти специфіку пріоритетів універсальних цінностей у виховній сфері певної етноспільноти (здоров'я, праця, розум, чесність, порядність, тощо), що сприятиме ефективнішому їх формуванню. Актуалізація виховання цих цінностей зумовлена необхідністю впровадження нової парадигми взаємодії людини з природним і соціальним середовищами, що ґрунтується на нерозривному зв'язку людства як “живої речовини” з матеріально-енергетичними силами біосфери Землі завдяки науці та її використанню в інтересах людства. Втілення цієї парадигми у життя можливе при відповідній освітній, у тому числі комунікативній, підготовці людей, здатних піклуватися про мир на Землі та довкілля, оскільки вид, який втрачає природне середовище, зникає. Перегляд змісту освіти в умовах постіндустріального суспільства слід зорієнтувати не на розрив гуманітарної освіти з природничо-науковою, а на дедалі їхню тіснішу інтеграцію. Формою такого синтезу в гуманітарній освіті виступає, зокрема, можливість репрезентувати знання із різних наук та сфер життя у мовній картині світу, розглядаючи їх як окремі частини цілого з позицій цілісного сприйняття Універсуму.

- Виховний потенціал картини світу, яка є системою історично зумовлених поглядів, переконань, ідеалів, відображених у фольклорі, міфології, національній психології, мові, характері певного народу, його культурно-історичних традиціях, слід використовувати в освітній практиці з метою формування гуманістичного світогляду вихованців, оскільки всупереч відносно високій освіченості, сучасна людина досить часто залишається носієм низької культури спілкування, а тому зміни на краще у цій сфері можливі за умови суттєвого вдосконалення морально-етичного виховання у закладах освіти. Формуванню безконфліктної особистості сприяє мовна картина світу з її гуманістичною основою. Особливо яскраво це відбито в утворенні морально-етичних назв, що не тільки визначають відповідні концепти, а й містять у собі оцінку – суспільну думку про них. Слова, що позначають чуйне ставлення до людини, пройняті турботою про її благо, повагою до її гідності і супроводжується позитивною оцінкою, яка має своєрідні способи вираження в мові.

- Освітньо-виховний потенціал мовної картини світу ґрунтується на тому, що мова втілює і національні цінності, і національний характер, репрезентує менталітет певної нації. Водночас мова накладає відбиток на свідомість своїх носіїв – формує їхню картину світу, а отже, вона не лише відтворює межі етнічного світогляду, а й створює їх у свідомості своїх носіїв, активних креаторів. У мовній картині світу можуть виражатися не лише переваги української ментальності, до яких належить, наприклад, сприйняття праці як прагматичної і духовної цінності, а й деформації внутрішніх світів осіб, у тому числі в праксеологічному аспекті. Саме тому мовну картину світу варто використовувати для педагогічної діагностики і планування освітньо-виховної роботи з конкретною особистістю у плані реалізації індивідуального підходу.

- Для виховного впливу характерна інтегративність. Кожна складова виховання, виконуючи свою особливу роль, слугує водночас досягненню єдиної мети і реалізується у поєднанні з іншими складовими, що складає основу формування цілісного гуманістичного світогляду та його репрезентації як єдності у мовній картині світу. Мовна картина світу, виступаючи засобом формування особистості за освітньо-виховними напрямками – інтелектуальним, фізично-трудова та морально-етичним, – сприяє її становленню як гармонійно розвинутого суб'єкта, здатного вирішувати проблеми сучасності. Трудове виховання тісно пов'язане з розумовим і моральним, оскільки моральність формується на основі світогляду й самосвідомості особистості в усіх її виявах. Практикологічна мовна картина світу, що є важливим чинником і репрезентантом професійного становлення людини, водночас маніфестує ступінь розвитку мислення людини, її обізнаність у певній галузі знань, наявність гуманістично спрямованих цінностей або певних аксіологічних деформацій. Усе це, а особливо останнє з названих, робить праксеологічну

мовну картину світу актуальною для її філософського і педагогічного осмислення, а також використання в освітній практиці.

- Ефективною для формування мовної картини світу є суб'єкт-суб'єктна парадигма, що є прикладом переконливої репрезентації освітньої діяльності, здатної перевести нове бачення світу на мову комунікативних структур на гуманістичній основі, сприяти формуванню у свідомості дітей і молоді репрезентованої у мові картини світу як фактора соціалізації в умовах постіндустріального суспільства, конкурентоспроможність у якому і окремих особистостей, і цілих країн набуває ознак глобальності. Вибір суб'єктно-суб'єктної освітньо-виховної парадигми зумовлений нагальною потребою зміни стосунків між людьми, викликами сучасності. Уявлення про виховання у наш час зміщуються у бік розуміння виховання як процесу спілкування, а тому навички такої взаємодії й покликана формувати освіта. А отже, час картини світу у її концептуально-мовному вимірі наступає не тільки в дослідженнях різного спрямування, а й в освіті, адже саме виховання, що ґрунтується на комунікативних засадах, спрямоване на формування ефективної адаптивності людини до мінливого соціального середовища, на розуміння єдності між людьми, усвідомлення себе людиною світу, для якої близькі та зрозумілі інтереси інших людей з неповторними картинами світу, репрезентованими у мові, а головними цінностями є загальнолюдські, на основі яких стає можливим створення вселюдської єдності.

- Важливим виявом самоактуалізації особистості є її мовна картина світу, а тому засвоєння цієї картини сприяє успішній соціалізації особистості в усіх сферах самоствердження та самореалізації. Безумовно, вона є базовою, оскільки всі інші картини світу – філософська, хімічна, фізична тощо, формуються та реалізуються на її основі. Підготовка до самоактуалізації особистості ефективно здійснюється у контексті суб'єкт-суб'єктної освітньо-виховної парадигми, що ґрунтується на комунікативній основі і пов'язана з демократизацією суспільного життя України та реформуванням усіх сфер життєдіяльності людини. Як виклик сучасності сприймається демократизація освітнього впливу на соціалізацію молодого покоління, який здійснюється на основі відходу від історично сформованої практики авторитарного регулювання участі в усіх процесах і житті суспільства з боку державних та громадських структур, усунення директивних методів впливу на ініціативність, самостійність, самовираження дітей та молоді. Головним у процесі соціалізації у наш час є розширення меж свободи особистості, її відповідальності, ініціативності, здатності самостійно приймати рішення та оперативно діяти у динамічному сучасному світі. Оскільки це розширення меж пов'язане з комунікативною діяльністю особистості, в освітньо-виховному процесі актуалізується формування мовної картини світу з її світоглядною природою.

- Дослідження ролі мовної картини світу у навчально-пізнавальному процесі дають можливість інакше поглянути на систему навчання, адже майже

весь зміст сучасної освіти зводиться до формування знань, умінь і навичок, у тому числі комунікативних, необхідних для виконання предметної діяльності, проте виявляється, що дитина, крім цього, пізнає уже пізнаний іншими людьми світ та оволодіває навичками здійснювати цей процес у майбутньому самостійно або у взаємодії з іншими людьми, з якими її буде об'єднувати не лише спільна діяльність, а й суто людські цінності, репрезентовані у мовній картині світу. Значення мови для формування пізнавальних навичок дитини безпрецедентне. Знання, репрезентовані у мовній картині світу, дають можливість вивчити людину глибше, зрозуміти невідомі ще принципи її діяльності, відкрити дорогу до нових ще незвіданих горизонтів розуміння людської свідомості і буття. Опанування мовної картини світу в сучасній освіті у складі гуманітарної підготовки – це виклик часу, адже теоретичне наукове мислення є недостатнім, обмеженим, оскільки при цьому втрачається інтегративний культурний чинник. Лише на гуманітарній, гуманістичній основі можлива ця інтеграція.

- Формування етномовної картини світу є чинником становлення національної ідентичності молодого покоління, консолідації суспільства та розбудови потужної, незалежної країни, виразником і засобом захисту її інтересів, історії та традицій. Це відбувається у процесі соціалізації – передусім сімейної та освітньої. Діти, опановуючи рідну мову, набувають не лише знання про світ, об'єктивні, незалежні від своєї бачення світу з позицій етносу, а й засвоюють національно забарвлений концептуальний простір та засоби його репрезентації. Виховний потенціал мовної картини світу значно посиляться за умови конкурентоспроможності української мови, яка насамперед повинна реагувати на прагматичні потреби нації, зокрема, бути мовою Інтернет, передових виробничих технологій та ін. Заходи мовного планування, що ігнорують цю складову частину сучасної мовної ситуації і спираються лише на етнографічні та ідеалістичні мотиви, не мають виразної перспективи на успіх. Щоб не породжувати складнощів у питаннях культурно-національної ідентифікації молодого покоління, національне виховання в умовах глобалізації та сучасного розвитку знань і технологій слід здійснювати на основі філософсько-світоглядного осмислення культурної спадщини, культурно-мистецького насичення національної виховної системи; розробки концептуальних засад художньо-естетичного виховання особистості та спрямування їх у русло чіткої орієнтації на національні традиції, адже без збереження національної культури, мови, мистецтва, утвердження власної національної ідентичності, здатності зберегти свою індивідуальність, відгукнутися на Буття з позицій рідного етносу, стати креатором культури свого народу, неможливо.

- У контексті сучасних цивілізаційних змін особливої значущості набуває комунікативна діяльність, ефективність якої можлива за умови формування у закладах освіти знань етномовної картини світу – основи

спілкування, репрезентації гуманістичного світогляду у свідомості дітей та молоді. Мовна картина для кожного індивіда є неповторною і своєрідною, проте певною мірою містить спільне у плані змісту і вираження, це той феномен, що об'єднує людей у національну спільноту, феномен, на основі якого відбувається ідентифікація людини за соціальними рівнями – етнічними, субкультурними, професійними тощо. Тенденція до зростання ролі комунікативної активності громадян у постіндустріальному суспільстві служить підставою для висновку про те, що в теперішніх умовах високого рівня цивілізації досягне та держава, яка буде мати у своєму розпорядженні найбільш якісні комунікативно-інформаційні здобутки, засвоювати їх швидше від інших у загальному обсязі, а також ефективніше використовувати для досягнення загальнолюдських цілей.

- Виходячи з дослідження концепту і навчально-виховного потенціалу мовної картини світу, варто відзначити, що ця картина є не тільки необхідним засобом освітнього процесу, а й засобом позитивного розвитку суспільства, оскільки тільки комунікативно об'єднане освічене суспільство й освічене людство можуть успішно вирішувати проблеми сьогодення. Сам факт пошуку відмінностей між мовними картинами носіїв різних природних мов ґрунтується на прийнятті гіпотези про наявність макросоціального рівня існування мов людства, або ж усесвітньої мови, що приведе до єдності планетарної і ноосферичної. Без певної єдності світоглядних переконань представників різних країн, без пошуку ними спільної доброї волі, спільного знаменника, у тому числі й мовного, неможливий подальший розвиток людства, а тому в країнах, що прагнуть залишитися у статусі розвинутих, актуалізуються соціальні механізми, які сприяють формуванню цих переконань. Найбільш потужним серед цих механізмів – освітній, здатний не лише сприяти упровадженню у життя ідеї об'єднаного людства, а й забезпечити кожному учасникові глобальних процесів збереження власної національної ідентичності та культурної самобутності, репрезентантом яких виступає мовна картина світу.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

Монографія:

1. Ашиток Н. І. Мовна картина світу в філософсько-освітньому аспекті / Н. І. Ашиток. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – 251 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

2. Ашиток Н. І. Проблеми сучасної освіти: філософський аналіз / Н. І. Ашиток // Проблеми гуманітарних наук: наукові записки Дрогобицького

державного педагогічного університету імені Івана Франка / ред. кол. Т. Біленко (голов. ред.), В. Скотний, В. Здоровенко [та ін.]. – Дрогобич, 2009. – Випуск 23. Філософія. – С. 16 – 29.

3. Ашиток Н. І. Проблема вибору комунікативної парадигми освіти / Н. І. Ашиток // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: [зб. наук. пр.]. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту “НАУ-друк”, 2009. – № 2 (10). – С. 129 – 133.

4. Ашиток Н. І. Шляхи реалізації суб'єкт-суб'єктної комунікативної освітньої парадигми / Н. І. Ашиток // Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Творче об'єднання “Нова парадигма”; голов. ред. В.П. Бех. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – Випуск 89. – С. 57 – 68.

5. Ашиток Н. І. Філософсько-освітній вимір мовної картини світу / Н. І. Ашиток // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. Науковий вісник: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН; голов. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – Випуск 27. – С. 230 – 238.

6. Ашиток Н. І. Мовна картина світу як багаторівнева структура / Н. І. Ашиток // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. Науковий вісник: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН; голов. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – Випуск 28. – С. 208 – 216.

7. Ашиток Н. І. Мовна картини світу про непрацюючих: філософсько-освітній аспект / Н. І. Ашиток // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. Науковий вісник: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН; голов. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – Випуск 30. – С. 372 – 379.

8. Ашиток Н. І. Праксіологічна мовна картина світу в філософсько-освітньому вимірі / Н. І. Ашиток // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 28. – С. 3 – 7.

9. Ашиток Н. І. Праксіологічна мовна картина світу про робітників фізичної праці / Н. І. Ашиток // Політологічний вісник: [зб. наук. пр.]. – К.: ІНТАС, 2009. – Випуск 45. – С. 86 – 94.

10. Ашиток Н. І. Праксіологічна мовна картина світу про аграріїв у філософсько-освітньому аспекті / Н. І. Ашиток // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: [зб. наук. пр.]. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту “НАУ-друк”, 2010. – № 1 (11). – С. 108 – 111.

11. Ашиток Н. І. Комунікативно-освітній аспект формування мовної картини світу в умовах інформаційного суспільства / Н. І. Ашиток // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. Науковий вісник:

[зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН; голов. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – Випуск 37. – С. 228 – 234.

12. Ашиток Н. І. Виховний потенціал мовної картини світу у контексті проблем сучасної освіти / Н. І. Ашиток // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. Науковий вісник: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН; голов. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – Випуск 38. – С. 407 – 413.

13. Ашиток Н. І. Формування наукової і мовної картин світу у свідомості дітей / Н. І. Ашиток // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. Науковий вісник: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН; голов. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – Випуск 40 (№ 10). – С. 308 – 314.

14. Ашиток Н. І. Ірраціональна картина світу / Н. І. Ашиток // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. Науковий вісник: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН; голов. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – Випуск 41 (№ 11). – С. 413 – 420.

15. Ашиток Н. І. Мовна картина світу як засіб пізнання в філософсько-освітньому вимірі / Н. І. Ашиток // Політологічний вісник: [зб. наук. пр.]. – К.: ІНТАС, 2010. – Випуск 50. – С. 79 – 86.

16. Ашиток Н. І. Мовна картина світу у філософсько-освітньому аспекті / Н. І. Ашиток // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: [зб. наук. пр.]. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту “НАУ-друк”, 2010. – № 2 (12). – С. 40 – 43.

17. Ашиток Н. І. Мовна картина світу з позиції освітніх викликів сучасності / Н. І. Ашиток // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. Науковий вісник: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН; голов. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – Випуск 44 (№ 2). – С. 496 – 501.

18. Ашиток Н. І. Мовна картина світу в філософсько-освітньому дискурсі / Н. І. Ашиток // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. Науковий вісник: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН; голов. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – Випуск 47 (№ 5). – С. 427 – 433.

19. Ашиток Н. І. Формування мовної картини світу у філософсько-освітньому аспекті / Н. І. Ашиток // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. Науковий вісник: [зб. наук. пр.] / Нац.

пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН; голов. ред. В.М. Вашкевич. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – Випуск 48 (№ 6). – С. 492 – 498.

20. Ашиток Н. І. Апраксіологічний компонент мовної картини світу в філософсько-освітньому аспекті / Н. І. Ашиток // *Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія: [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Творче об-ня “Нова парадигма”*; голов. ред. В.П. Бех. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – Випуск 99. – С. 16 – 24.

21. Ашиток Н. І. Здоров'я людини як фундаментальна цінність у мовній картині світу / Н. І. Ашиток // *Мультиверсум. Філософський альманах* / голов. ред.: В.В. Лях. – К.: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. – 2011. – Вип. 4 (102). – С. 215 – 224.

Публікації в інших виданнях:

22. Ашиток Н. І. Гуманізм і номінація морально-етичних понять в українській мові / Н. І. Ашиток // *Гуманізм та освіта, сучасні реалії: матеріали людинознавчих філософських читань*. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 1998. – Випуск 5. – С. 223 – 228.

23. Ашиток Н. І. Професійна підготовка студентів у комунікативному аспекті / Н. І. Ашиток // *Наукові записки. Серія “Психолого-педагогічні науки”*. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя. – 2009. – № 6. – Ч. 2. – С. 240 – 243.

24. Ашиток Н. І. Моделі формування багатозначних слів як спосіб відтворення мовної картини світу в українських говірках / Н. І. Ашиток // *Наукові записки. Серія “Філологічні науки”*. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2009. – Випуск 81 (3). – С. 39 – 43.

25. Ашиток Н. І. Формування жаргонізмів у молодіжному середовищі / Н. І. Ашиток // *Слов'янський словник: [зб. наук. пр.]*. – Рівне, 2009. – Випуск 8. – С. 11–15.

26. Ашиток Н. І. Виховний потенціал картини світу у творах М. В. Гоголя: проблема інтерпретації художнього твору / Н. І. Ашиток // *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: [зб. наук. пр.] / ред. кол. Т. І. Сущенко (голова ред.) [та ін.]*. – 2009. – Випуск 4 (57). – С. 28 – 34.

27. Ашиток Н. І. Морально-ціннісний потенціал мовної картини світу в освітньому аспекті / Н. І. Ашиток // *Людинознавчі студії: [зб. наук. пр.] Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка*. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2010. – Випуск двадцять перший. Педагогіка. – С. 76 – 86.

28. Ашиток Н. І. Мовна картина світу як фактор соціалізації / Н. І. Ашиток // *Молодь і ринок*. – Дрогобич, 2010. – № 5 (64). – С. 39 – 43.

29. Ашиток Н. І. Мовна картина світу як засіб національної ідентифікації в умовах глобалізації / Н. І. Ашиток // Молодь і ринок. – Дрогобич, 2010. – № 7 – 8 (66 – 67). – С. 89 – 94.

30. Ашиток Н. І. Мовна картина як система репрезентації світу / Н. І. Ашиток // Молодь і ринок. – Дрогобич, 2010. – № 10 (69). – С. 79 – 83.

31. Ашиток Н. І. Здоров'я людини як соціальна цінність в освітньо-мовному контексті / Н. І. Ашиток // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр Волинського нац. ун-ту імені Лесі Українки / [уклад. А.В. Цьос, С.П. Козобродський]. – Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки. – 2010. – № 1 (9). – С. 3 – 7.

Матеріали конференцій:

32. Ашиток Н. І. Жаргонізми як засіб соціалізації студентської молоді та шляхи їх формування / Н. І. Ашиток // Молодіжна політика: Проблеми і перспективи: збірник матеріалів IV міжнарод. науково-практ. конф., 10 – 11 травня 2007 р. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2007. – С. 162 – 169.

33. Ашиток Н. І. Вплив фраземного мовлення на соціалізацію студентської молоді / Н. І. Ашиток // Молодіжна політика: Проблеми і перспективи: збірник матеріалів V міжнар. наук.-практ. конф., 15 – 19 травня 2008 р. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2008. – С. 148 – 152.

34. Ашиток Н. І. Мовна сформованість як чинник професійної соціалізації особистості / Н. І. Ашиток // Молодіжна політика: Проблеми і перспективи. зб. матеріалів VI міжнарод. наук.-практ. конф., 15 – 16 травня 2009 р. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2009. – С. 160 – 165.

35. Ашиток Н. І. “Мовна картина світу” як концепт дослідження з позиції освітніх викликів сучасності / Н. І. Ашиток // Освіта в інформаційному суспільстві Філософські, психологічні та педагогічні аспекти: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 27 – 28 жовтн. 2010 р. – Суми: Університетська книга, 2010. – С. 3 – 4.

36. Ашиток Н. І. Національно-культурна специфіка мовної картини світу в умовах глобалізації / Н. І. Ашиток // Етнос. Культура. Нація: збірник наук. праць за матеріалами VII міжнар. наук.-практ. конф., 15 – 16 жовтня 2010 р. – Дрогобич: Вимір, 2010. – Вип. VII. – С. 142 – 147.

АНОТАЦІЇ

Ашиток Н. І. Мовна картина світу у філософсько-освітньому дискурсі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2011.

Дисертація є дослідженням цілісної філософсько-освітньої парадигми мовної картини світу, яка відображає тенденції і пріоритетні шляхи формування цієї картини як репрезентанта світогляду та життєвих цінностей особистості засобами освіти й виховання. У дослідженні вперше визначається мовна картина світу у філософсько-освітньому дискурсі, вивчається взаємодія раціональної та ірраціональної форм пізнання у процесі становлення цієї картини, її роль у формуванні креативної, гуманітарно-спрямованої мовної картини світу; аналізується специфіка її утворення на рівні загального (національна мова), окремого (мова соціальної групи) та одиничного (мовна картина світу особистості). Науковий, фізично-трудоий і морально-етичний компоненти мовної картини характеризуються як засоби репрезентації концептуальної картини світу, яка досягається молодим поколінням в контексті основних напрямів навчально-виховного процесу – раціонального, фізично-трудоого, морально-етичного. У дисертаційній роботі обґрунтовується ефективність суб'єкт-суб'єктної освітньо-виховної парадигми у процесі становлення мовної картини світу; показана своєрідність утворення цієї картини як чинника захисту національної ідентичності молодого покоління в умовах глобалізації.

Ключові слова: мовна картина світу, освіта, раціональний та ірраціональний компоненти мовної картини світу, природний, моральний та трудоий компоненти мовної картини світу, виховний потенціал мовної картини світу, соціалізація, суб'єкт-суб'єктна освітня парадигма, гуманізація, гуманітаризація.

Ашиток Н. И. Языковая картина мира в философско-образовательном дискурсе. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2011.

Диссертация является исследованием целостной философско-образовательной парадигмы языковой картины мира, которая отображает тенденции и приоритетные пути формирования этой картины как репрезентанта мировоззрения и жизненных ценностей личности средствами образования и воспитания. Эта картина является не только необходимым средством

образовательного процесса, но и средством позитивного развития общества, поскольку только коммуникативно объединенное общество и просвещенное человечество могут успешно решать проблемы современности.

В исследовании впервые определяется языковая картина мира в философско-образовательном плане, изучаются взаимодействие рациональной и иррациональной форм познания в процессе становления этой картины, ее роль в формировании креативной, гуманитарно-направленной языковой картины мира; анализируется специфика ее образования на уровне общего (национальный язык), отдельного (язык социальной группы) и единичного (языковая картина мира личности). Научный, физически трудовой и морально-этический компоненты языковой картины характеризуются как средства репрезентации концептуальной картины мира, которая постигается молодым поколениям в контексте основных направлений учебно-воспитательного процесса – интеллектуального, физически-трудового, морально-этического.

В диссертационной работе обосновывается эффективность субъект-субъектной образовательно-воспитательной парадигмы в процессе становления языковой картины мира; показано своеобразие формирования этой картины как фактора защиты национальной идентичности молодого поколения в условиях глобализации. Эта парадигма является примером убедительной репрезентации педагогической деятельности, способной перевести язык нового видения мира на язык коммуникативных структур на гуманистической основе и призванной формировать в сознании детей и молодежи языковую картину мира как фактор успешной социализации в постиндустриальном обществе.

Современное развитие общества в контексте европейской и мировой интеграции с ориентацией на фундаментальные ценности мировой культуры зависит от системы образования, открытой, конкурентоспособной, способной защитить национально-культурную самобытность народа. Чтобы не порождать осложнения в вопросах культурно-национальной идентификации молодого поколения, национальное воспитание следует осуществлять на основе философского осмысления культурного наследия народа, к которому относится и эта картина мира.

Исследование роли языковой картины мира в познавательном процессе дает возможность иначе взглянуть на систему обучения, поскольку почти все содержание современного образования сводится к обучению знаний, умений и навыков. Между тем, ребенок, кроме этого, познает уже познанный другими людьми мир и овладевает навыками осуществлять этот процесс в будущем самостоятельно или вместе с другими людьми, с которыми его будут объединять не только совместная деятельность, но и человеческие ценности, репрезентированные в языковой картине мира. Система образования призвана помочь подрастающему поколению

подготовиться не только к практической деятельности, но и к общению с другими людьми, стать носителем духовных ценностей. В этом отношении языковая картина мира обладает большим воспитательным потенциалом.

Диссертационное исследование является вкладом в теорию языковой картины мира и концепцию образовательной парадигмы на субъект-субъектной основе, оно существенно углубляет понимание процесса формирования внутреннего мира личности в условиях глобализма. Работа является обобщением опыта модернистского реформирования системы просвещения и воспитания.

Ключевые слова: языковая картина мира, образование, рациональный и иррациональный компоненты языковой картины мира, природный, моральный и трудовой компоненты языковой картины мира, воспитательный потенциал языковой картины мира, социализация, субъект-субъектная образовательная парадигма, гуманизация, гуманитаризация.

Ashytok N.I. Linguistic picture of the world in a philosophical and educational discourse. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy, speciality 09.00.10 – Philosophy of Education. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2011.

The dissertation is a research of an integral philosophical and educational paradigm of the linguistic picture of the world, which represents tendencies and priority ways of forming of this picture as a representative of worldview and vital values of a personality by means of education and upbringing. In the research the linguistic picture of the world is defined in a philosophical and educational dimension for the first time, the interaction between rational and irrational cognition forms in the making of this picture, its role in forming of creative, humanitarially directed linguistic picture of the world are studied; the specificity of its formation at the level of the general (the national language), particular (the language of a social group) and singular (the linguistic picture of the world of a personality) is analysed. Scientific, physical and labour, moral and ethical components of the linguistic picture are characterized as means of representation of the conceptual picture of the world, which is perceived by a young generation in the context of basic directions of an educational and upbringing process, such as rational, physical and labour, moral and ethical ones. In the dissertation work the efficiency of subject-subject educational and upbringing paradigm in the making of the linguistic picture of the world is grounded; its formation peculiarity as a factor of the young generation national identity maintenance under the conditions of globalization is illustrated.

Key words: linguistic picture of the world, education, rational and irrational components of the linguistic picture of the world, natural, moral and labour components of the linguistic picture of the world, educational potential of the linguistic picture of the world, socialization, subject-subject educational paradigm, humanization, humanitarization.

Підписано до друку 22.04.2011 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим. Зам № 100

Редакційно-видавничий відділ

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 2155 від 12.04.2005)

82100, м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 43, тел. (03244) 2-23-78

